

טיילור סטיוארט

ליליאן אבן-אבן

ליליאן אבן-אבן

צילום: הירש קוטובסקי

עבודת קודש

תערוכה חדשה שתיפתח השבוע, ועוסקת בתחינות היהודיות בחודש הסליחות בניסיון לבקוע חרדיות ולסוגיות שעמן הן נאלצות להתמודד: האם לתלות ציור על הקיר, איך להתמודד עם תמונות עירום, וכיצד להגיב לביקורת של הסביבה •

רותי קדוש

רגל חודש אלו, חודש הרחמים והסליחות, אוצי רת האמנות החרדית מנחה ינקלביץ' תערוכה חדשה בשם "לבקוע רק" עים", המציגה יצירות שנוגעות לתחינתו של כל יהודי/ה במי טרה לבקוע שערי שמיים לפני יום הדין. נושא התערוכה הוכיח לינקלביץ' סיו פור ששמעה בילדותה על הבעל שם טוב, שסיפר על תפילה אחת ביום הכיפורים שקרעה שערי שמיים. "הבעש"ט ותלמי דיו שמעו קול תפילה מהשרה הקרוב, היא מספרת. "בשרה הם פגשו נער קני טניסיסט מהילדים היהודים שנחשפו כיי לרותם ברוסיה, עברו חינוך מחדש בבתי

"אני אוהבת ונושמת את הצבעים". יצירה של וובר צילום פרטי

אכירים גויים, ובהגיעם לגיל 13 גויס לצבא הרוסי - ר"ק). הגער סיפר שהוא ידע שהיום יום הכיפורים, אבל הוא שכח את נוסחי התפילות היהודיות, אך זכר את אותיות הא"ב. לפיכך הרים ראשו לשמים, וזעק את אותיות הא"ב העברי ואמר לקב"ה: "אני אומר את האותיות ואתה תחבר אותן לכדי תפילה לכבודך ולשמך".

הסיפור הזה היווה השראה לסדרת ציורים שציירה ינקלביץ', וחלקם יוצגו בתערוכה, שתושק בחמישי הקרוב בבית נעמת בירושלים. מלבד ינקלביץ', ייקחו חלק בתערוכה שלל אמנות מקבוצת "סטוריה", בניחולה של ינקלביץ', המאגדת 24 נשים רחיות, חרדיות, חילוניות וערביות, כולן ירושלמיות שיוצרות כשי כוננת העיר: מאה שערים, קריית צאנז, בית וגן וצור בארה. "סטוריה" היא חלק מתוך המיזם "נשים וסיפורים" של עיי ריית ירושלים לקידום מעמד האישה.

"בילדותי היינו הולכים בשבתות לבקר את סבא וסבתא שגרו בבתי אוני גרין", מספרת ינקלביץ', 54, רוד שביעי בירושלים. "בדרך עברנו במאה שערים, בשכונת הבורכים ובבית ישראל, ומגיל צעיר נצרכו בוחרוני המראות, הריחות והקולות מהמטטאות, הקשתות והבאות, ויצירתי אותם מהזיכרון".

אפשרו לך לצייר?

"כילדה אני שלחה אותי ללמוד ציור

וגנינה. לא יכולתי ללמוד בבצלאל כי שם לומדים ומנתחים עבודות יווניות עם עיר רום, וזה אסור. בגדול מותר לצייר הכל, כלומר מה שצנוע. יש אנשים שלא יתלו בסלון תמונה של אישה כי אצלנו שומרים את כל היופי בתוך הבית פנימה. אני לא יודעת מי הכניס לחילונים לראש שלא נשים דתיים אסור לעסוק באמנות. ההלכה אומרת שאסור לעשות דמות מפוסלת שתהיה מושלמת. הציור עבדתי הוא כמו טל המחיה את הגוף, הנפש והנשמה".

האמנות מופרזת?

"יש לי קונים שהפכו לידידים ממש. כשהם מבקרים בארץ, הם באים לראות מה חדש. הסטודיו מלא בציורים וגם כל חרדי הבית".

לעתים, כשהיא עובדת במקביל על שני ציורים, נעה ינקלביץ' בין קנבס אחד שמונח על השיש החלבי לקנבס השני שתופס את השיש הבשרי. "מותר לער"ב", היא צוחקת.

סטודיו במקלט

אחת האמניות הנוספות שלוקחות חלק בתערוכה היא עטי ברקלי, שציוריה בת ערוכה מבטאים בקיעה: מעין לידת עם, וגם לידת ילד. ויש לה סיבה טובה. ברקלי, 37, אמה לשישה, צפויה ללדת בעוד שלושה חודשים את הילד השביעי. "יש סיכוי שההריון השפיע על האמנות. הרי

זה חי ובוועט בתוכי ומחכה לבקוע בזמן המתאים", היא אומרת.

היא בת להורים שעלו לארץ מאר"צות הברית ערב לידתה. גרלה כשכונת רמות החרדית, וגם גרה עם הוריה בארצות הברית ובסקוטלנד. בשנה האחרונה היא גרה בשכונת פסגת זאב, שנובלת בכפר הפלסטיני חיזמה. "הוריי האמינו בי והתחלתי לצייר. היה לנו סטודיו במקלט, ובמשך 11 שנים ציירנו שסוגם בבית. כלילה הייתי חוזקת מהמיטה ומציירות בלי סוף. ככה זה כשאת אמה לילדים. אין פינה שקטה בבית, כולם רוצים את אמא. אני אוהבת ונושמת את הצבעים".

איך הקהילה שלך מגיבה לעיסוקך?

"אנחנו, האמניות מסאטמר בקבוצה, לא מציגות את הציורים במוסדות הציוניים כמו בכנסת. לפני שלוש שנים, בתערוכה שהצגתי במרכז ז'ראר בכר, הייתה התנגדות בקרב הסאטמרים שאיימו להפגין. מצדי זה היה בכר כי בעלי נתן לי ללכת לשם. אבל לא ההמנתי את משפחתי שהיא סאטמר אנטי-ציונית".

קורות ביתה שבמאה שערים עמוסים בציוריה. "לא כולם תולים ציורים על הקירות", היא אומרת. "יש שלא תולים

את הקשר היחיד של אותם קניינים יהודים ליהדותם. בעלי לומר בשיבה וגם עורר לי באמנות. אני אומרת לו: 'אני עושה מה שאני יכולה ואתה תעשה את כל היתר', בעיקר בקשר העסקי עם היילד שלי במכירות, בני בית תשלום ועוד, בעיקר כדי שאהיה פנויה לאמנות".

גם גיננדי וובר, אמנית חרדית מקהילת תולדות אברהם יצחק (חלק מקהילת סאר טמר החרדית) תושבת שכונת מאה שערי רום, תיקח חלק בתערוכה עם היצירה "בוקע רקיעים", שבה נראה איש תוקע בשופר. "כילדה קטנה, אמא, שארתה את כישרון הציור שלי, שלחה אותי ללמוד ציור", היא מספרת. אולם וובר, נשואה ואמא לתשעה, נזחה את חיבתה לצבע ול"קנבס ער שחורה לצייר לאחר לידת הילד השביעי שלה, כשהברה התקשרה והזמינה אותה לצייר. "השארתי את התינוק בבית והתחלתי לצייר. היה לנו סטודיו במקלט, ובמשך 11 שנים ציירנו שסוגם בבית. כלילה הייתי חוזקת מהמיטה ומציירות בלי סוף. ככה זה כשאת אמה לילדים. אין פינה שקטה בבית, כולם רוצים את אמא. אני אוהבת ונושמת את הצבעים".

איך שגלגל מסתובב

צפורה נוסבוס, 38, משכונת בית וגן, ממייסדות "סטוריה", תשתתף בתערוכה עם היצירה "רוקדים ובוקעים", המתארת רמויות היוצאות מבור עמוק לאור גדול. "כשם שהבנך הינו כסות חיצונית, אך כשמכניסים לתוכו משמעות וכונה הוא הופך למלבוש של קרושה, כך, במבט רחב, הגוף הינו כלי וכסות לנשמה, שמטי רתנו היא התעלות רוחנית - רכב המוביל את רוכבו ויכול לבקוע את שערי השמיים", היא מסבירה. "הריקוד עבדתי הוא סידור חלק מעבודת השם והתפילה. הוא משלים את הפער שנוצר בין רגשות אנוש לשפתו. ביטוי מעבר למילים שיכול לה מברכות תמונות של יצירות אמנות עלות מעלה".

גיננדי וובר: "בעבר לא רציתי למכור יצירות כי נשמה לא מוכרים. פעם אבא שלי קרא לי מדרש מ'לקוט שמעוני' האומר שאם אמן לא יוציא מהבית את אמונתו, הוא יתקשר אליה ולא ירצה למכור. עדיין לא בווער לי למכור, אבל אם למכור, אז לפחות שהכסף יסיפק לי לחתן בן"

את הקשר היחיד של אותם קניינים יהודים ליהדותם. בעלי לומר בשיבה וגם עורר לי באמנות. אני אומרת לו: 'אני עושה מה שאני יכולה ואתה תעשה את כל היתר', בעיקר בקשר העסקי עם היילד שלי במכירות, בני בית תשלום ועוד, בעיקר כדי שאהיה פנויה לאמנות".

גם גיננדי וובר, אמנית חרדית מקהילת תולדות אברהם יצחק (חלק מקהילת סאר טמר החרדית) תושבת שכונת מאה שערי רום, תיקח חלק בתערוכה עם היצירה "בוקע רקיעים", שבה נראה איש תוקע בשופר. "כילדה קטנה, אמא, שארתה את כישרון הציור שלי, שלחה אותי ללמוד ציור", היא מספרת. אולם וובר, נשואה ואמא לתשעה, נזחה את חיבתה לצבע ול"קנבס ער שחורה לצייר לאחר לידת הילד השביעי שלה, כשהברה התקשרה והזמינה אותה לצייר. "השארתי את התינוק בבית והתחלתי לצייר. היה לנו סטודיו במקלט, ובמשך 11 שנים ציירנו שסוגם בבית. כלילה הייתי חוזקת מהמיטה ומציירות בלי סוף. ככה זה כשאת אמה לילדים. אין פינה שקטה בבית, כולם רוצים את אמא. אני אוהבת ונושמת את הצבעים".

איך שגלגל מסתובב

צפורה נוסבוס, 38, משכונת בית וגן, ממייסדות "סטוריה", תשתתף בתערוכה עם היצירה "רוקדים ובוקעים", המתארת רמויות היוצאות מבור עמוק לאור גדול. "כשם שהבנך הינו כסות חיצונית, אך כשמכניסים לתוכו משמעות וכונה הוא הופך למלבוש של קרושה, כך, במבט רחב, הגוף הינו כלי וכסות לנשמה, שמטי רתנו היא התעלות רוחנית - רכב המוביל את רוכבו ויכול לבקוע את שערי השמיים", היא מסבירה. "הריקוד עבדתי הוא סידור חלק מעבודת השם והתפילה. הוא משלים את הפער שנוצר בין רגשות אנוש לשפתו. ביטוי מעבר למילים שיכול לה מברכות תמונות של יצירות אמנות עלות מעלה".

דובר בבני אדם, יש חיבור ואהבה כפי שקורה בין אנשים. כולנו יהודים".

מה הכי מעניין?

"השתיימל כמובן שחובשים גברים נשואים בשבתות, בחתונות. אני מספרת סיפורים שונים על מקורו. בין היתר, הוא נועד להגן מפני הקור באירופה. מר צאו בגיורה שגור הצאר כדי לבנות את היהודים, שנדרשו לחבוש מצנפת מונבנת שרעלים, אך עם השנים הפכו את הגיורה לעניין של כבוד".

בתערוכה נוספת של קבוצת "סטוריה", המוצגת בימים אלה בבית הנשיא, תלויה עבודה נוספת של נוסבוס: ציור של שלר שה ילדים חרדים שציירה בהשראת ציי לום. "הציור הזה היה תלוי בבית שלי. אני קוראת להם: הבנים שיש לי. יש עוד ציי פייה לבן, למה לא?". היא אומרת.

איך האמנות משתלבת עם העולם החרדי?

"לאחר שנישאתי, בעלי דחף אותי לה משיך ללמוד אמנות. למדתי תמיד במוסדות בהפרדה מלאה. אני לא מוותרת על שמירת העקרונות הרתיים. מקפידה מאוד על צניעות, וכשאני קונה ספר אני שואלת אם אני חשה צער וחרטה, אז ממש לא. לפני הרבה שנים נפרדתי מהדת".

צפורה נוסבוס: "לאחר שנישאתי, בעלי דחף אותי להמשיך ללמוד אמנות. למדתי תמיד במוסדות בהפרדה מלאה. אני לא מוותרת על העקרונות הדתיים. כשאני קונה ספר אמנות, אני דואגת לצנזר בעצמי את החומרים שאינם נוחים לי. למשל אני מכסה במדבקות תמונות של יצירות אמנות עלות מעלה".

בין שלל עיסוקיה, נר סוים, אם לשש בנות, מרצה על חלבוש הח רדי בביתו ובמוסדות שונים, וגם לתיירים. יש שקינות כלפי החברה החרדית? "אני מודעת לכך שאנשים מסתכלים על החברה החרדית כעל שבת אינדיאני. אבל

בגדול מותר לצייר הכל, כלומר מה שצנוע". נוסבוס (מימין), ברקלי, וויט וינקלביץ' ויצירותיהן

על הקירות", היא אומרת. "יש שלא תולים דמויות בגלל האיסור 'לא תעשה לך פסל'. כאמנית יש לי חופש יצירה. אני לא מבקשת רשות איך לנהוג בבית שלי".

האמנות מביאה פרנסה?

"בעבר לא רציתי למכור כי נשמה לא מוכרים. פעם אבא שלי קרא לי מדרש מ'ילקוט שמעוני' האומר שאם אמן לא יוציא מהבית את אמנותו, הוא יתקשר אליה ולא ירצה למכור. עדיין לא בוער לי למכור, אבל אם למכור, אז לפחות שהכסף יסיפק לי לחתן בן".

איך שגלגל מסתובב

צפורה נוסבוים, 38, משכונת בית וגן, ממייסדות "סטודיה", תשתתף בתערוכה עם היצירה "רוקדים ובוקעים", המתארת דמויות היוצאות מבור עמוק לאור גדול. "כשם שהבגד הינו כסות חיצונית, אך כשמכניסים לתוכו משמעות וכוונה הוא הופך למבושש של קדושה, כך, במבט רוחני, הגוף הינו כלי וכסות לנשמה, שמטרתו היא התעלות רוחנית - רכב המוביל את רוכבו ויכול לבקוע את שערי השמים", היא מסבירה. "הריקוד עבור החסיד הוא חלק מעבודת השם והתפילה. הוא משלים את הפער שנוצר בין רגשות אנוש לשפתו. ביטוי מעבר למילים שיכול להעלות מעלה".

בין שלל עיסוקיה, נוסבוים, אם לשש בנות, מרצה על הלבוש החרדי בביתה ובמוסדות שונים, וגם לתירים.

יש סקרנות בלפי החברה החרדית?

"אני מודעת לכך שאנשים מסתכלים על החברה החרדית כעל שבת אינדיאני. אבל כשמקלפים

קליפות ומגלים שמדובר בבני אדם, יש חיבור ואהבה כפי שקורה בין אנשים. כולנו יהודים".
מה הכי מעניין?

"השטריימל כמובן שחובשים גברים נשואים בשבתות, בחתונות. אני מספרת סיפורים שונים על מקורו. בין היתר, הוא נועד להגן מפני הקור באירופה. מוצאו בגזירה שגזר הצאר כדי לבנות את היהודים, שנדרשו לחבוש מצנפת מזנבות שועלים, אך עם השנים הפכו את הגזירה לעניין של כבוד".

בתערוכה נוספת של קבוצת "סטודיה", המוצגת בימים אלה בבית הנשיא, תלויה עבודה נוספת של נוסבוים: ציור של שלושה ילדים חרדים שציירה בהשראת צילום. "הציור הזה היה תלוי בבית שלי. אני קוראת להם: הבנים שיש לי. יש עוד ציפיה לבן, למה לא?", היא אומרת.

איך האמנות משתלבת עם העולם החרדי?

"לאחר שנישאתי, בעלי רחף אותי להמשיך ללמוד אמנות. למדתי תמיד במוסדות בהפרדה מלאה. אני לא מוותרת על שמירת העקרונות הדתיים. מקפידה מאוד על צניעות, וכשאני קונה ספר אמנות, אני דואגת לצנזר בעצמי את החומרים שאינם נוחים לי. למשל אני מכסה במדבקות תמונות של יצירות אמנות בעירום. מבחינתי צניעות נמצאת בראש סולם העדיפויות שלי".

בתערוכה משתתפת גם חיה וויט, בת הקיבוץ הדתי טירת צבי שבעמק בית שאן, שמנהלת את קבוצת "סטודיה" ביחד עם גילה אלישר סטוקליסקי. "היצירה מהקיבוץ והמעבר לירושלים ולבצלאל סימלה את הפרידה ממערכת חברתית סגורה ופרידה מהדת", היא מספרת. "אבל תראי איך גלגל מסתובב. העיסוק בחומרי התערוכה

"אני אוהבת ונושמת את הצבעים". יצירה של זובר צילום פרטי

של האמונה והרצון להיות קרובה לשכינה. עושה לך חשק לחזור לעולם הדתי? "העיסוק בנושאים היהודיים הוא חלק מנוסטלגיה, אהבה וזיכרונות מתקופת הסליחות וראש השנה. אבל אם את שואלת אם אני חשה צער וחרטה, אז ממש לא. לפני הרבה שנים נפרדתי מהדת".

'לבקוע ריקעים' גרם לי להיזכר בחינוך הדתי שצפף פתאום וליצור עבודות לתערוכה בהשראתו". אחת העבודות של וויט, "תפילת שמע ישראל", כוללת אותיות המטפסות השמימה; עבודה נוספת, "התגלות", עוסקת בספקות ובשברים שמעסיקים את חייה; העבודה "מעל לעננים" מציגה ציפורים עפות מעל העננים, המסמלות את המטאפיזיות